

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Севост'янова Павла Олександровича

«Особливості організації особистісного компоненту індивідуального досвіду», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю

19.00.01 – загальна психологія історія психології

Актуальність теми. Індивідуальній досвід особистості є частиною життєдіяльності та стосується усіх аспектів функціонування людини. В сучасних умовах України, в ситуаціях швидкоплинних змін у суспільстві організація індивідуального досвіду особистості відіграє вирішальну роль в виникненні відчуття благополуччя чи неблагополуччя людини, дозволяє їй бути активною, чи пригнічує її діяльність. Зміни суспільства ідуть у історичному, соціальному, особистісному напрямках та торкаються особистісних цінностей. А саме ідуть активні процеси самоідентифікації людей, активна переорієнтація з радянських та пострадянських на західні цінності. Тому дуже актуальними є завдання даної роботи: виділення профілів образу «Я» на основі уявлень особистості про власне благополуччя, визначення особливостей особистісного компоненту індивідуального досвіду в осіб з різними профілями, аналіз динаміки процесів особистісного компоненту індивідуального досвіду, обумовленої соціально-політичними змінами. Актуальним також є питання щодо професійно-психологічного впливу на особистість в напрямку оптимізації особистісних компонентів індивідуального досвіду.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематики наукових досліджень кафедри прикладної психології у межах НДР «Стратегії підтримки психологічного здоров'я особистості в умовах кризи», що також свідчить про актуальність теми.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертаційній роботі є високою й базується на аналізі літературних джерел за даною проблемою, коректній постановці мети і завдань дослідження, використанні сучасних методів дослідження, зіставленні

і критичному аналізі отриманих результатів, і якісному формулюванні отриманих висновків. П. О. Севост'янов ретельно вивчив та проаналізував наукові підходи з проблем психологічного благополуччя, особистісних цінностей, самосприйняття та самоідентифікації, саморегуляції та самодетермінації, самоактуалізації особистості в аспектах, що стосуються теми дисертаційного дослідження.

В теоретичній частині дисертаційної роботи П. О. Севост'яновим розглянуто основні наукові дискурси з проблем структури та прояву особистісного досвіду від античних філософів до сучасних психологів. Розглянуті їм психологічні підходи були використані як методичне підґрунтя дисертаційного дослідження. Це концепції структурної організації індивідуального досвіду (О.М. Лактіонов, Ю.М. Швалб, А. Дено), теорії «Я-концепції» (У. Джеймс, К. Роджерс, Дж. Мід, К. Левін, С. Якобсон, В.В. Столін), теорії психологічного благополуччя (Н. Бредб'орн, Е. Дінер, К. Ріфф, Г.В. Вороніна, І.В. Кряж), теорії саморегуляції (О.М. Леонт'єв, А.О. Реан, Б.Г. Анан'єв, С.Л. Рубінштейн, В.І. Моросанова, О.В. Воцінін, М.Я. Басов), концепція цінностей (Ш. Шварц, У. Білскі), теорія смислів (В. Франкл, Д.А. Леонт'єв), особистісна модель «Великої п'ятірки» (Л.Р. Голдберг, У.Т. Норман) та теорія самодетермінації (Е.Л. Десі, Р.М. Райан).

На основі аналізу наукових підходів дисертантом було обрано теоретичну модель індивідуального досвіду, запропоновану О.М. Лактіоновим, як таку, що відповідає умовам сьогодення, оскільки кардинальні зміни, що відбуваються в українському суспільстві реалізуються за трьома паралельними напрямками, відповідними компонентам індивідуального досвіду в рамках зазначеної моделі: історичному (мнемічному), особистісному та соціальному. В ході теоретичного аналізу дисертантом запропонована система підструктур особистісного компоненту індивідуального досвіду: в аспекті інтерпретації себе як вартості: самооцінка, саморегуляція та образ «Я»; в аспекті інтерпретації інших в якості сумісних з суб'єктом досвіду: образ «Я» та цінності; в аспекті інтерпретації оточуючого світу: цінності та смисл життя. Характеристикою, що інтегрально репрезентує особистісний компонент індивідуального досвіду,

обрано благополуччя, відображене в образі «Я»; додатковими характеристиками - феномени, що входять до «Великої п'ятірки»: екстраверсія, емоційна стабільність, доброзичливість, сумлінність та відкритість досвіду.

Теоретична розробка проблеми дала поштовх емпіричному дослідженню, яке доказово підтвердило обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертаційній роботі П. О. Севост'янова.

Достовірність результатів досліджень. Достовірність результатів дисертаційного дослідження забезпечується чітко визначеними об'єктом і предметом дослідження, обґрунтованістю його мети, коректністю постановки задач емпіричного дослідження та вибору методичного інструментарію. В роботі ретельно та алгоритмічно обґрунтовані питання формування досліджуваної вибірки (загалом 210 респондентів), етапів та методів дослідження. Кожна з обраних методик має теоретичне обґрунтування доцільності її використання у роботі.

Дисертантом було здобуто великій масив емпіричних даних, що подані в зручний для сприймання та розуміння спосіб. Робота містить велику кількість таблиць і малюнків (відповідно 31 таблиця та 46 малюнків), що доказово описані. Отримані в дослідженні дані статистично проаналізовані, математична обробка результатів дисертаційного дослідження проводилася з використанням складного математичного аналізу: за допомогою методів описової статистики, факторного аналізу, кластерного аналізу, критерію Краскела-Уолліса, U-критерію Манна-Уїтні, методу кореляційного аналізу Спірмена та ф-критерію Фішера.

До основних нових наукових результатів дисертації слід віднести наступне. Дисертант довів, що існує прямий взаємозв'язок відкритості досвіду з уявленням про себе як про чуйну, незалежну, успішну, безтурботну та оптимістичну людину, а також – зворотній з уявленням про себе як про жорстку людину у минулому, сьогоденні та майбутньому.

Шляхом факторного та кластерного аналізу були виділені два виміри образу «Я», що відображують благополучне та проблемне уявлення про себе, на основі яких формуються чотири профілі образу «Я» як узагальнення

уявленнь особистості про власне благополуччя: «Благополучний»; «Конфліктний»; «Тенденція до благополуччя»; «Тенденція до негативізму». Встановлені психологічні особливості кожного профілю. Так, для осіб з «Благополучним» профілем образу «Я» в порівнянні з досліджуваними з іншими профілями характерним є більш виразна відкритість досвіду та сумлінність. Також, процеси самотійного моделювання, планування та оцінювання результатів, загальної саморегуляції, локус контролю «Я», та загальна осмисленості життя в них є найбільш виразними в порівнянні з досліджуваними з іншими профілями.

В контексті змін особистісного досвіду відповідно соціально-політичним змінам встановлено, що у досліджуваних у 2017 р. в порівнянні з дослідженими 2010 р. знижується рівень виразності локусу контролю життя, та загальна осмисленість життя, зростає значимість таких цінностей, як самотійність, стимуляція, гедонізм, досягнення, та влада. Також в роботі виявлені особливості змін особистісного досвіду в умовах суспільних змін у респондентів з різним професійним фахом.

Значимість отриманих результатів для науки і практичного використання. Результати дисертаційного дослідження як на теоретичному, так і на емпіричному рівнях характеризуються систематичністю, викликають науковий та практичний інтерес. Перевагою роботи є те, що в ній представлені рекомендації щодо тренінгової роботи з особистістю для підвищення рівня особистісного благополуччя в умовах кардинальних соціально-політичних змін.

Повнота викладення результатів досліджень в опублікованих працях. Матеріали дисертації викладено у відповідній вимогам кількості публікацій: у восьми статтях, з них одна - у міжнародних періодичних виданнях з психології, сім – у фахових виданнях, затверджених МОН України, а також у трьох тезах доповідей конференцій.

Водночас, поряд з безумовними перевагами, дисертація містить дискусійні положення, які викликають **зауваження та побажання:**

1. Не є достатньо прозорою авторська позиція щодо програми тренінгу змін особистісного досвіду відповідно соціально-політичним змінам: яка змістовна концепція програми тренінгу, які саме особистісні механізми підлягають змінам, в якому вигляді використовуються програми інших авторів: чи залучаються в повному обсязі, чи використовуються окремі елементи цих авторських програм; чи відповідає час проведення авторським програмам.
2. Робота виграла б при залученні метода лонгітюдного дослідження на відміну від метода зрізів, що використовувався для дослідження змін особистісного досвіду відповідно соціально-політичним змінам.
3. Деякі таблиці (Г. 4, таблиці № 6 та 7) не мають вказівки на одиниці вимірювання даних.

Ці зауваження не є принциповими і не знижують цінності представленої роботи.

Висновок: Дисертаційна робота П.О. Севост'янова. «Особливості організації особистісного компоненту індивідуального досвіду» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12 та 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а здобувач Севост'янов Павло Олександрович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Офіційний опонент,
професор кафедри педагогіки і психології
управління соціальними системами
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
кандидат психологічних наук, доцент

Г.В. Попова

Підпис	
ЗАСВІДЧУЮ:	
ВІСНИЙ СЕКРЕТАР	
НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»	
Заковоротний О.Ю.	
.. 01 11 .. 20 19 р.